

Vild natur i Gribskov

Af Anett Wiingaard

En regnfuld morgen i juni bød borgmesteren for Gribskov Kommune velkommen til en delegation med miljøministeren i forgrunden på bakkerne ved Heatherhill. Delegationen fra ministeriet havde udsyn over et afgrænset område – tre mindre forsøgsområder, der i sommerperioden er indhegnede for at forhindre adgang for områdets fårehold. Her i beskyttede omgivelser får vilde blomster mulighed for at vokse frit som et reservat af nektarfylde blomsterhoveder, der giver næring til sommerfugle, også de truede arter som bl.a. Foranderlig Blåfugl, Grøn Busksommerfugl og Okkergul Pletvinge.

Okkergul Pletvinge var stort set forsvundet fra Heatherhill for fire år siden, men efter etableringen af de indhegnede områder lykkedes det begejstrede sommerfugleobservatører på en junidag at optælle mere end 100 individer. Også den smukke Foranderlig Blåfugl er nu let at få øje på mellem de pink og himmelblå engblomster i det indhegnede område.

At disse arter var tæt på at forsvinde fra området kan være beklageligt for naturelskere, der nyder synet af de yndefulde sommer-

Foranderlig Blåfugl. Foto: Birgith Sloth

fugle, men sommerfuglene er kun et symptom på et større problem. Hver eneste dag forsvinder nemlig omkring 150 dyre- og plantearter for altid fra kloden. Derfor tæller hver eneste truet sommerfugleart og de andre truede arter, det lykkes at skabe gode livsbetingelser for, så de ikke uddør. Arter har afløst hinanden siden tidernes morgen, men det nye er hastigheden, hvormed de forsvinder. I dag uddør arter nemlig 1.000 gange hurtigere end tidligere, så mange forskere mener, at vi er på vej mod en ny masseudryddelse.

Sidste masseudryddelse, den femte, var for 66 millioner år siden, hvor en asteroide styrtede ned på jorden og svøbte jorden ind

i en tung dyne af aske, der blev døden for de store dinosaurer og to tredjedel af alt levende med dem. I dag skyldes arters hastige forsvinden ikke udefra kommende trusler, men vores egen overudnyttelse af jordkloden. Den større forståelse for, at biodiversitet er en nødvendighed, kommer til udtryk i kommuner landet over. I Gribskov Kommune er en række initiativer for at skabe mere sammenhængende naturområder, mere vild natur og for at beskytte de sjældne eller truede arter da også sat i værk.

Alsidigt dyreliv i Gribskov

Gribskov Kommunes afvekslende landskab spændende fra fede morænejorde til magre,

Isfugl ved Arreso. Foto: Peter Glensback

sandede jorde, sumpede lavområder, søer og vandløb giver mulighed for et rigt dyre- og planteliv. Det store vandareal i Arresø skaber rigelige fødemængder til et mangfoldigt fugleliv, og i rørskovene og i de tilstødende vandløb ved Arresø kan bl.a. isfuglene yngle i fred.

Peter Glensback er en af de interesserede fuglefotografer, for hvem det er lykket at observere en isfugl ved Arresø. ”Jeg så isfuglen samme sted flere år i træk, men desværre kom der en streng frostvinter, hvor den ligesom mange andre fugle bukkede under, da isen på vandet forhindrede den i at fange de små fisk i søen, den lever af.” Frostfyldte vinterdage er én af udfordring-

erne for den smukke fugl og udover forstyrrelser fra besøgende i området er forurening af vandløb tillige en trussel, da fuglen kræver et område med rent vand på én til to kilometer.

Pesticider i naturen er også en trussel for de store rovfugle, for selvom det ikke dræber fuglene, bliver deres ægs skaller så tynde, at de let forgår. Nogle af de store rovfugle har været tæt på udryddelse i Danmark, men en del er vendt tilbage som fx fiskeørnen, hvor Gribskov er et af de få steder, hvor et par har slået sig ned ligesom havørnen, hvor flere par yngler i området. Rød glente, der før var meget sjælden, yngler nu med flere par, og er også en art, man kan være

Rørhøg ved Arresø. Foto: Peter Glensback

heldig at få øje på. En dag efter flere timers venten i bilen for ikke at forstyrre fuglelivet lykkedes det også Peter Glensback at fange en rørhøghun med klørne strakt ud for at gribe sit bytte. ”Rørhøghannen kan komme med føde til hunnen; så bliver det overleveret i luften, hvor hannen smider byttet og hunnen griber det. Spændende ser det ud.”

I lysåbne skovområder, bl.a. i Gribskov, kan man finde en anden af de truede arter; den rødryggede tornskade, der sidder i de spredte småtræer og buske.

Gribskov Kommune byder også på Sort Sol i minudgave. Med flere økolandbrug er forekomsten af stære i området øget, og derfor kan man være heldig at opleve flokke af stære, der med koordinerede og lynhurtige ens bevægelser skaber fascinerende formationer på himlen. Men også i det nære miljø, haven, kan man få mange daglige

oplevelser. For de husejere, der lader haven være vild som biolog Birgith Sloth, kan man følge et mangfoldigt fugleliv året rundt også om vinteren, hvor spætterne deler de ophængte fedtkugler med musvitterne og kvitterer med deres bankelyde i træerne for at markere, at her bor de.

Sælkoloni ved Hesselø

Birgith Sloth, der i sit arbejdsliv beskæftiger sig med truede dyre- og plantearter, arbejder frivilligt for at bevare biodiversiteten i kommunen, og som guide for Vejby-Tibirke Selskabets ture til Hesselø, hvor hun indvier gæsterne i det fascinerende syn af voksne sæler, der dovent troner på de varme granit-sten, mens de nysgerrige sælunger ivrigt svømmer tæt på turbåden. ”Der er mange sæler heromkring, da de holder til i en koloni ved Hesselø. Det er en af de

Spættede sæler på revet ved Hesselø. Foto: Birgith Sloth

største kolonier, med omkring 1.000 spættede sæler. Om sommeren får de unger på revene, så man har mulighed for at se både unger og forældre. Modsat gråsælen, der undertiden går efter fiskernes garn med store fisk, spiser den spættede sæl små fisk, skidtfisk, som de kan sluge i en bid.”

Går man tur langs kysten kan man også opleve én af verdens mindste hvaler stikke hovedet op. Marsvinet er særlig beskyttet i forhold til både danske og internationale bestemmelser, da den er meget påvirket af ændringer i miljøet, specielt støj og forstyrrelser.

Dyreliv i haven

Birgith Sloth fortæller desuden, at vi i Gribskov ser mange natugler og også har et ideelt miljø for flagermus, der holder til, hvor der er en vekslen mellem sø og skov.

Holløse Bredning er optimalt ligesom de små søer i skovene og i Rågelejeområdet, hvor insekter flyver lavt over vandet. Flagermus lever af insekter, og søerne giver dem gode steder at jage. Derfor kan man en sommeraften se flagermus svirre gennem luften i haverne tæt på søerne. Villahaverne og de mange sommerhushaver med en vekslen mellem usprøjtet, vildtvoksende græs og buskads er desuden ideelt for pindsvin, der lever af bl.a. nedfaldne æbler, orme og biller.

Danske orkideer

Navnet orkidé klinger eksotisk, mens det danske navn ”gøgeurt” kan give indtryk af at være en helt almindelig udbredt plante. Den purpurfarvede urt, der blomstrer, når gøgen kukker, er dog efterhånden blevet sjælden, da de vokser på lysåbne naturtyper som overdrev og enge, der er i tilbagegang i

Vores lille danske hval, marsvinet, ses ofte svømme langs kysten. Foto: Birgith Sloth

det danske landskab. I Valby har en gruppe frivillige fra Danmarks Naturfredningsforening Gribskov imidlertid dannet en gruppe, som hvert år med le plejer det areal, hvor gøgeurterne vokser, og dermed sikrer, at området ikke gror til, og gøgeurterne bliver kvalit.

Nogle dyre- og plantearter kan tåle de forandringer, der sker i naturen, mens andre er sårbare med hensyn til den jord, de vokser i, eller den føde, de spiser. Disse ”specialister”, der ikke trives i vores moderne, gødede landskaber, er derfor i tilbagegang eller uddøde. Orkideer er en af de plantearter, der er ekstremt specialiserede. For at orkidefrø kan spire, skal der nemlig være tråde af specielle svampearter i jorden, og planten stiller desuden høje krav til levestedets kvalitet. Alle arter af gøgeurter er derfor fredet og må beundres ude i naturen, men ikke tages hjem i vaserne eller haven.

Gøgeurt ved Valby. Foto: Birgith Sloth

Naturens balance

”Det er de små ting, der styrer verden” har E. O. Wilson, faderen til Sociobiologien, sagt. I de små tings verden hører den smukke sommerfugl ”Foranderlig Blåfugl” til en af de større blandt de 200 millioner tons insekter og andre smådyr, der befolker kloden. Insekterne gør det muligt for større arter at overleve, og naturen er et finmasket net, hvor arterne læner sig op ad hinanden. Fjerner man den ene brik, kan der ske uforudsete ting, der kan få systemet til at bryde sammen. For Birgith Sloth har alt sin plads i naturen, for at den forbliver i balance. ”Derfor er det vigtigt at give naturen plads, for når den er i balance, er den robust og modstandskraftigt. Hvis der bliver for mange af en dyreart på samme sted, kan sygdomme sprede sig – der er måske heller ikke nok føde til dem, så de bliver svækkede i forhold til sygdomme. I Brændegårdssøen på Fyn var der tidligere omkring 7.000 skarvpar; der var ved at blive for mange af dem, men så voksede bestanden af deres naturlige fjende, havørnen, og nu er der kun ganske få par af skarver, som yngler i Brændegårdssøen. Så naturen kan regulere sig selv, hvis vi lader den gøre det, men det er klart, hvis vi fjerner alle rovdyrere - dem der er øverst oppe og skal holde det hele i skak - så går det galt”, fortæller Birgith Sloth.

Gribskov afdeling af Danmarks Naturfredningsforening udfører naturpleje med le-slagning på en eng i Valby. Foto: Birgith Sloth

Dyrevenlig have

På landsplan og i Gribskov Kommune er der flere områder, der er fredet natur eller under EU-beskyttelse som NATURA2000 områder. Et særligt initiativ er på landsplan sat i værk for at øge biodiversiteten, og i den sammenhæng er et område i Nationalpark Kongernes Nordsjælland udpeget til Naturnationalpark. Haveejere kan også være med til at gøre en forskel. Som del af projektet Danmarks Vilde Haver er over 3.000.000 m² havejord blevet mere naturvenligt, da haveejere tilmeldt projektet har ladet en mindre eller større del af haven vokse vildt, sørget for vand til dyrene og gemmesteder i form af kvasbunker eller sæet blomsterenge med vilde blomster. På lands-

plan ligger Gribskov kommunes haveejere øverst i forhold til tilmelding af vilde haver. Blot mindre ændringer i haven kan gøre en forskel for dyrelivet.

Birgith Sloth giver følgende råd til haveejere: ”Fuglene har selvfølgelig brug for foder om vinteren, men også når de yngler. Mange arter har flere hold unger, så fuglene skal fodres helt frem til juli. Fuglene er også glade for nedfaldne frugter som æbler. For at tiltrække pindsvin og forskellige insekter kan man lave et hjørne, hvor man lægger afklippede grene, så de får lov at rådne i fred og ro; det er et godt gemmested for både pindsvin og insekter.

For bier er det vigtig at have en have med forskellige blomster og buske, der blomstrer

fra tidligt forår til så sent i efteråret som muligt, og det skal være planter, der er nektarfylde. Vilde arter af blomster er gode og desuden sommerfuglebuske, frugttræer og frugtbuske. De meget forfinede blomster har ofte ikke nektar som de gamle varianter af haveblomster eller vilde blomster, så man kan lade et stykke af haven stå med sådanne arter. Vand er også vigtigt at have til fuglene og insekterne. Gerne små vandhuller, havedamme eller skåle med vand.”

Tab af biodiversitet kædes sammen med både naturkatastrofer, klimaforandringer og også epidemier, da mikrober fra vilde dyr presses over i andre værter - bl.a. mennesket - når vi indskrænker de naturlige værter levesteder. I haver, skove, marker og i det

hele taget i naturen omkring os kan man derfor med fordel anvende Tor Nørretranders besyngelse af den vilde natur med Paul McCartneys ”Let it be”.

Kilder

danmarksvildebaver.dk

Glensback, Peter, fuglefotograf: Samtale 2021.

Habekuss, Fritz Von: Einer fehlt. Die Zeit NO 38. 16.9.2021.

Klippenberg, Mona og Stoltze, Michael: Biodiversitet. Sådan skaber vi en rigere natur. Lindhardt og Ringhof, 2021.

Nørretranders, Tor: Karma Corona: På tærsklen til pandemiernes tidsalder. PEOPLE'SPRESS, 2021.

Sloth, Birgith, biolog og konsulent: Samtale 2021.

I den vilde have kommer sommerfuglene tilbage, ber dagpåfugleøje. Foto: Birgith Sloth

